

SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

E-ISSN: 2564-680X (Online)

Yaz Sayısı / Summer Issue

Haziran / June 2024

Yılmaz IRMAK ve Özlem ÜNALAN (2024). "TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE KİBRİTİN YERİ"

Yılmaz IRMAK and Özlem ÜNALAN (2024). "THE PLACE OF MATCHES IN TURKISH FOLK CULTURE"

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. Haziran, s.21-30. / Tokat Gaziosmanpaşa University The Journal of Social Sciences Research, Summer, p.21-30.

Alanı(Türk Dili ve Edebiyatı Araştırma) / Field (Turkish Language and Literature Research)

Doi Numarası / Doi Number: 10.48145/gopsbad.1439884

Geliş Tarihi / Received: 19.02.2024

Kabul Tarihi / Accepted: 16.04.2024

TÜRK HALK KÜLTÜRÜNDE KİBRİTİN YERİ

Yılmaz IRMAK^{1*}, Özlem ÜNALAN^{2*}

¹Doç. Dr.-Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kahramanmaraş-Türkiye; ²Doç. Dr.-Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Kahramanmaraş-Türkiye

* yilmazirmak46@hotmail.com *ozlem.unalan@istiklal.edu.tr

+ORCID: 0000-0003-1948-4132 -ORCID: 0000-0001-5345-6499

Öz- İnsanoğlunun ısınma ve pişirme ihtiyacını giderme çabasının sonucu olarak üretilen kibrit, zamanla ihtiyacın ötesine geçerek kültürel bir nesne hâline gelmiştir. Halk hekimliği uygulamalarında itdirseği, siğil, göbek düşmesi, bel açıklığı, kulak ağrısı, akrep ve yılan sokması vb. rahatsızlıkları tedavi etmek için kibritten ve kibritin ucundaki kimyasal maddeden yararlanılmıştır. Modern oyuncakların gelişmediği yıllarda kibrit çubukları ve kutuları birer oyun aracı olarak kullanılmış ve geleneksel çocuk oyunlarının bir parçası hâline gelmiştir. Kibrit ile ilgili deyimler Türkçenin anlam dünyasına katkı sağlamıştır. Kibrit kutuları somut ve somut olmayan kültürel unsurların tanıtılmasında ve aktarılmasında önemli araç görevi görmüştür. Çeşitli işlevleriyle bir dönem Türk halkı arasında popüler bir özellik gösteren kibrit kutuları zaman zaman insanların birbirlerine verdikleri hediye çeşitlerinden biri de olmuştur. Kibrit kutularını süslemek ve korumak için örgüden ve çeşitli materyallerden kılıflar geliştirilmiştir. Ateşlemek ve yakmak için kullanılan ve zamanla kendine özgü bir sanayi kolu hâline gelen kibrit, gerek çubukları gerek kutusu gerekse çubukların ucundaki kimyasallar ile halk kültürünün birçok sahasına hizmet etmiştir. Modern ateşleyicilerin ve gazlı çakmakların ortaya çıkmasıyla kibritin kullanımı her geçen gün azalmış ve zamanla kibrit kutuları birer koleksiyon parçası olmuştur.

Anahtar Kelimeler- Kibrit, halk kültürü, halk hekimliği, ateş kültü, kültürel miras.

THE PLACE OF MATCHES IN TURKISH FOLK CULTURE

Abstract – Matches, produced as a result of humankind's efforts to meet the need for heating and cooking, have gone beyond need over time and become a cultural object. In folk medicine practices, sores, warts, umbilicus, lumbar discolouration, ear ache, scorpion and snake bites, etc. Matches and the chemical substance on the tip of the match were used to treat ailments. In the years when modern toys were not developed, matchsticks and boxes were used as play tools and became a part of traditional children's games. Idioms related to matches have contributed to the semantic world of Turkish. Matchboxes have served as an important tool in introducing and transferring tangible and intangible cultural elements. Matchboxes, which were popular among Turkish people for a while with their various functions, were also one of the gifts that people gave to each other from time to time. Covers made of knitting and various materials have been developed to decorate and protect matchboxes. Matches, which are used to ignite and burn and have become a unique industrial branch over time, have served many areas of folk culture with both their sticks, their box and the chemicals at the end of the sticks. With the emergence of modern igniters and gas lighters, the use of matches decreased day by day, and over time, matchboxes became collector's items.

Keywords – Matches, folk culture, folk medicine, fire cult, cultural heritage.

GİRİŞ

Arapça kükürt sözcüğünden türeyen kibrit, bir ucu sürtünme sonucunda yanabilecek kimyasal maddeler içeren küçük ve ince tahta parçasına verilen isimdir (Türkçe Sözlük, 1998: 1321). *Misalli Türkçe Sözlük*'te kibritin farklı tanımlamaları yapılmıştır. Buna göre kibrit; "1. Bir ucuna, sert bir şeye sürtüldüğü zaman tutuşan bir ecza sürülmüş çöp parçası. 2. İçinde kibrit çöpleri bulunan ufak kutu. 3. Kükürt. 4. Altın. 5. Kırmızı yakut" anlamlarına gelir (Ayverdi, 2010: 679). *Ötüken Türkçe Sözlük*'te ise kibritin sekiz farklı anlamı verilmiştir: "1. Kükürt. 2. Kırmızı yakut. 3. Altın. 4. Bir ucu sürtünmekle tutuşabilecek biçimde özel kimyasal madde ile kaplanmış tahta veya karton çöp. 5. İçinde bu çöplerin bulunduğu kutu; kibrit kutusu. 6. Tasavvufta doğru yolu gösteren; mürşit. 7. Kırmızı ten; al ten. 8. (ağız) Kenevir çöpü." (Çağbayır, 2016: 2666). Ucundaki tutuşturucu maddenin yapımında kükürtten yararlanıldığı için kibrit; kükürt sözcüğünden dönüştürülerek dilimizde kullanılmaya başlanmıştır (Sağlamtimur, 2023: 507). Bu bakımdan kibriti sözcüğü kükürtlü, kükürt cinsinden olan ürün manasını taşımaktadır (Ayverdi, 2010: 679). *Osmanlı Türkçe Ansiklopedik Sözlük*'te de kibrit, "1. Kırmızı yakut, altın. 2. Kükürt. 3. Kibrit" (Devellioğlu, 2003: 519) olarak tanımlanmıştır. Şemseddin Sami'nin *Kâmûs-ı Türkî*'sinde ise kibrit kelimesinin anlamı kükürt olarak verilmiş ve *kibrîti-ahmer* ile "1. Altın. 2. Kimyâ-yı bâtilda kuvvet-i fevkalâdeyi hâiz bir cism-i mevhum. 3. Ateş, mum vesâire tutuşturmak için sert bir şeye sürtmekle yanar maruf kükürt terkipli ince çöp: kibrit yakmak, tutuşturmak, kibrit kutusu" ifade edilmiştir (Şemseddin Sami, 2018: 921).

İnsanlar gerek pişirme gerekse ısınma ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yüzyıllar boyunca çeşitli yöntemler kullanarak ateşi yakmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda taşları birbirine sürterek veya camları güneşe tutarak çıkan kıvılcımlardan ateşi elde etmişlerdir. Bu uğraş bir müddet sonra kibritin icadıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Kibrit keşif süreci 1669 yılında Alman kimyager Hennig Brand'ın fosforu bulmasıyla başlamıştır. İrlandalı kimyacı Robert Boyle kükürt ve fosfor ile bir deney yapmıştır (Sağlamtimur, 2023: 508). Jean Chancel, 1805 yılında potasyum klorat, şeker ve sakız ile uçlu aletlerin sülfürik asit içine daldırma ile ateşlenir olabileceğini keşfetmiştir (Tan, 2023: 538). 1827 yılında John Walker, Robert Boyle'in yaptığı deneyi geliştirerek bir tahta parçasını kimyasallarla kaplamış ve bu tahtayı herhangi bir yüzeye sürtmesi durumunda ateşin çıktığını gözlemlemiş fakat ortaya çıkan kötü koku sebebiyle bu deney çok fazla rağbet görmemiştir (Sağlamtimur, 2023: 508). 1828 yılında Samuel Jones, *promethean kibrit* patentini almış (Deniz ve İmamoğlu, 2016: 100) Charles Sauria da 1830 yılında beyaz fosfor kullanarak kokusuz kibriti imal etmiştir. Fosforun insan sağlığına zararlı bir kimyasal olması bu deneyi de başarısız yapmış ve bilim adamlarını kokusuz, tehlikesiz ve ekonomik bir kibrit arayışına sevk etmiştir. 1845'te kırmızı fosforun keşfi güvenli kibritlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. 1855 yılında Johan Edvard Lundström yaptığı keşifle ilk güvenli kibrit patentini almıştır. 1889'da

Joshua Pusey ilk kibrit kutusunu icat etmiştir Türkiye'de ise kibritin üretimi 1896'lı yıllara dayanmaktadır. *Maarif Dergisi*'nin 1896 tarihli 8. sayısında yer alan *Kibritin Mucidi Kimdir?* başlıklı makale ile Türk insanı kibritle tanışır (Tan, 2023: 539, 542). Devletin yabancı sermayeli işletmelere imtiyaz vermesiyle ilk kibrit fabrikası kurulur. 1898 yılında ise İstanbul'da *Osmanlı Kibritleri* markaları adı altında kibrit üretimine başlanır (Deniz ve İmamoğlu, 2016: 102-103). Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni gelir kaynaklarına ihtiyaç duyulması üzerine birçok ürün gibi kibrit de 1924 yılı Bütçe Kanunu ile tekelleşen ürünlerden biri olmuştur (Eryaman, 2023: 418). Cumhuriyet tarihinin ilk kibrit fabrikası 1924 yılında hizmete açılan Sinop Kibrit Fabrikası'dır. 1952 yılından itibaren kibrit üretimi ve satışının devlet tekeline çıkarılmasıyla Türkiye'de özel girişimcilerin kurduğu kibrit fabrikalarının sayısı hızla artmaya başlamıştır. 1970 yılında *Clipper Çakmakları* Türkiye piyasasına giriş yaparak kibrite rakip olmuş ve ilerleyen yıllarda yeni çakmak fabrikaları da kurulmuştur. 2000'li yıllarda kendinden çakmaklı ocakların üretimi ve Çin çakmaklarının piyasaya hâkim olması sebebiyle kibrit sanayisi gerilemeye başlamıştır. Bir dönemin önemli sanayi alanlarından biri olan kibrit sanayisi, her geçen gün gelişen ve yenilenen teknolojiye nispeten nasibini almıştır. 2006 yılında Avrupa standartlarına uymayan kibritlerin ithalatı yasaklanmış, kibrit maliyetlerindeki artış ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar kibrit sanayisini olumsuz etkilemiştir. Türkiye'de üretim yapmış kibrit markalarının *Kav, Tekel, İnci, Malazlar, Yak, Çıra, Klas, Kor, Kristal* ve *Mag* olduğu görülmektedir (Yiğit, 2022: 8-12).

Resim 1: Sinop Kibrit Fabrikasının Reklam Broşürü (Erdoğan, 2012: 51)

Kibrit, pratikte ateş tutuşturmaya yarayan bir araç olarak görülse de ateşle ilişkili olması ve dolayısıyla Türk kültüründe ateşe ve ateşle ilgili unsurlara önem verilmesi sebebiyle etrafında çeşitli inanış ve uygulamaların geliştiği kültürel bir araç olarak görülebilir. Doğumdan ölüme yaşamın birçok sahasında kibritle ilgili ritüellere rastlanır. Kibritin gündelik yaşamda ateş tutuşturucu/yakıcı özelliği sözlü kültürde bir korkutma ve kaçırma unsuru olarak düşünülmüştür.

Günlük yaşamda sıkça kullanılan kibrit; insanların ihtiyacını gidermesine yardımcı olduğu için aynı zamanda bir hediye çeşidi olmuştur. Özellikle çakmak ve modern ateşleyicilerin henüz çıkmadığı yıllarda insanlar sigara yakmaları, ocağı ve sobayı ateşlemeleri vb. için birbirlerine kibritler hediye etmişlerdir. Kibritlerin üst yüzeylerinin birbirinden farklı resim, şekil ve desenler içermesi, işlevsel olarak çeşitli ihtiyaçları karşılaması ve ekonomik olması hediye olarak daha çok tercih edilmesini sağlamıştır.

Özellikle kibritin çıktığı ilk yıllarda kibrit çubukları ve kibrit kutuları ile oyun oynamak çocuklar arasında popüler olmuştur. Bugün belli bir yaşın üstündeki kişilerde bir çocukluk anısı olarak yer eden kibrit oyunları, geleneksel çocuk oyunlarından da birini ihtiva etmiştir. Bu oyunları oynamak için biriktirilen kibrit kutuları bazı kişiler için bir hobiye dönüşmüştür. Kibrit kutularına ilgi duyan koleksiyoncular, farklı yıllarda ve çeşitte üretilen kibrit kutularını biriktirerek kibrit koleksiyonları yapmışlardır. Kibrit koleksiyonu yapan kişiler *phillumenist* olarak isimlendirilmiştir. Geçmiş 1940'lı yıllara dayandırılan bu kelime, kibrit kutusu veya kibrit kutusu etiketi biriktiren kişi olarak tanımlanmaktadır (Sağlamtimur, 2023: 516). Türkiye'de kibrit koleksiyonculuğu ile tanınan kişilerden bir olan Haluk Sağlamtimur, kibrit koleksiyonuna 1970'li yıllarda başlamıştır. İlk olarak o yıllarda *Tekel* markasının ürettiği üzerinde farklı şehirlere ait saat kulesi baskılarının olduğu yüz adetten oluşan kibrit kutusu serisini alan Sağlamtimur, bir süre sonra bu hobisini bir tutkuya dönüşerek yerli ve yabancı markalara ait binlerce kibrit kutusundan oluşan bir koleksiyon oluşturmuştur (Yiğit, 2022: 16).

Kibrit, folklor için de bir malzeme konusu olmuştur. Kibrit yakıcı özelliğinin yanında ucundaki kimyasal madde sebebiyle de deyimlere konu edilmiştir. Türkçe'de sıkça kullanılan ve yok etmek, kökünü kurutmak manasını taşıyan *ocağına kibrit suyu dökmek* deyimini bunun bilinen örneklerinden biridir. Ayrıca kibriti yakmak ve yere sürtmek, karanlığı ve cehaleti aydınlatmak anlamında *kibrit çakmak* deyimini kullanılmaktadır. Anadolu'da cimri, pinti, üstü başı dağınık ve pis kişiler *kibritçi* kelimesiyle nitelendirilir. Kibrit kelimesi ana malzemenin kibrit inceliğinde olmasından dolayı Türk mutfak kültüründe bir yemeğe isim de olmuştur. *Çökertme kebabı* olarak bilinen ve patateslerin kibrit çöpü kalınlığında doğranmasıyla elde edilen *kibrit kebabı* bu duruma bir örneklik teşkil eder.

Kibrit markaları çıkardıkları kibrit kutularının üzerinde kamu spotu özelliği gösteren sözlere; dönemin ünlü isimlerinin, Osmanlı dönemi padişahlarının ve çizgi film kahramanlarının fotoğraflarına yer vermişlerdir. Diğer taraftan Türk kültürünün önemli unsurlarını da kibrit kutuları üzerinde birer görsel olarak kullanmışlardır. Bu doğrultuda Karagöz ve Hacivat oyunlarındaki karakterler, halı desenleri ve yöresel başlıkların tanıtıldığı genç kız resimleri kutuların üzerinde verilmiştir.

Kibrit bir dönem Türk insanının hayatında önemli bir yer edinmiş ve halk tarafından kibrit kutularını koymak için özel kılıflar ve örtüler örülmüştür. Genç kızların elleriyle dokudukları örgü kılıflar ve kibritlikler çeyizlerde saklanmıştır. Örgü dışında metalden ve ahşaptan da kibrit kılıfları yapılmıştır. Hangi malzemeden yapılırsa yapılsın bu kılıfların büyük bir bölümü el yapımıdır. Türk insanın tabiatını, hayallerini, kültürünü ve geçmişini yansıtır. Bu kılıflar, yalnızca kibrit kutularını korumak ve özellikle çocuklardan saklamak için yapılmamış, aynı zamanda Türk insanının kibrite verdiği önemi ve estetik bakış açısını yansıtmaktadırlar.

Resim 2: Örgü Kibritlik (URL-1)

Resim 3: Örgü Kibrit Kutusu (URL-2)

Resim 4: Gümüş Kibrit Kutusu (URL-3)

Kibrit Çevresinde Gelişen Halk İnanış ve Uygulamaları

Kibrit, ateşi yakmada kullanılan araçlardan biridir, dolayısıyla ateşle ilgilidir. Çıra, çakmak vb. ateşleyiciler gibi ateşin tamamlayıcı unsurlarındandır. Gündelik yaşamda çok fazla ihtiyaç duyulan ve pratikte fayda sağlayan eşyalardan biri olan kibrit; mumdan gaz lambasına, tüpten ocağa, şömineden sobaya bu tür araçların ateşlendirilmesine yarar. Ayrıca ısınma ve pişirme gereksinimini sağlamada kullanılır.

Ateş, Türk kültüründe kutsal olarak nitelendirilir. Bununla birlikte ateşi elde etmekte kullanılan bazı araçlar veya birtakım araçlarla elde edilen ateş de kutsal olarak bir özellik gösterir. Örneğin Altay ve Yakutlar çakmak taşından elde ettikleri ateşi kutsal saymışlardır. Bu nedenle de Kuzey Altaylarda gelin ve damadın yaktıkları ilk ateşi çakmak taşıyla yakmaları uygun görülmüştür. Yakut samanları da çakmak taşıyla elde ettikleri ateşe mukaddes ateş anlamında *ayı out* adını vermişlerdir. Kibritle yakılan ateşe ise Rus ateşi anlamına gelen *nuçça out* demişler ve bu ateşi ayinlerde kullanmamışlardır (Inan, 2000: 66). Diğer taraftan Altay Türkleri kötü varlıkların zararlarından korunmak veya onların zararlarını ortadan kaldırmak için ateşten yararlanmışlardır. Ayrıca Altay Türklerinde kadın genel olarak ateş kültüyle ilişkilendirilmiştir. Altay Türkleri kara iyelerin atların ayaklarını bağlayarak onların hareket etmesine engel olduğuna inanırdı. Bu durumda eğer atın sahibi erkekse bıçakla atın dört toynağını keser gibi yaparak bir nevi kötü ruhları korkutur, böylece kötü ruhların uzaklaşacağı düşünülürdü. Eğer atın sahibi kadın ise de bir kibrit yakılıp atın toynağına tutulur ve ateşle kötü ruhlar korkutulmaya çalışılırdı. Bu uygulamada kadının ateşle kötü varlıkları korkutmaya çalışması, kadın ile ateş kültürünün ilişkilendirilmesinin bir örneği olarak görülebilir (Ergun, 2019: 394, Abdurrezzâk, 2021: 141). Benzer inanışlar günümüzde de vardır. Örneğin elbise birinin üzerindeyken o kişinin elbisesini dikmek icap ederse kişinin ağzına kibrit çöpü verilir. Bu şekilde kötü ruhların kişiye zarar vermesi önlenmiş olur (Aytekin, 2023: 148). Bu uygulamanın yapılma sebeplerinden biri de elbisesi dikilen kişinin kismetinin kapanmaması içindir. Ergani'de de erkeklerin yansında kibrit ve çakmak gibi yakıcı özelliği olan nesnelere yanında taşınması tavsiye edilir. Tekin olmayan bir yere gidildiğinde erkeklerin üzerinde kibrit veya çakmağın olması son derece önemlidir (Uçak, 2007: 56). Tatar Türklerinde ebeler, doğum yapacak kadının odasına girerken kibrit kullanarak ateş yakarlar ve bu odaya cinler vb. kötü varlıklar girmesin diye yaktıkları ateşi bacaklarının arasından geçirirler. Bu şekilde kendilerini kötü varlıklardan arındırarak doğum odasına girerler (Zakirova, 2018: 383).

Kibrit, özellikle Anadolu'nun köy ve kasabalarında düzenlenen nişan ve düğün merasimlerinde *okuntu geleneği* içinde davetlilere gönderilen hediyelerden biri olmuştur (Ayhan, 2013: 84). Anadolu'nun birçok yerinde düğün sahipleri komşu ve akrabaları düğüne davet etmek için kibrit, bardak, helva, çorap, şeker, mum vb. nesnelere hediye olarak göndermektedir. Gönderilecek hediyeler davet edilecek

kişinin yakınlığına göre değişmektedir. Kibrit de daha çok uzak akrabalara ve komşulara davetiye olarak iletilmiştir. Bu gelenek Ahıska Türklerinde de vardır. Ahıska Türklerinde kız tarafı misafirleri ekmekle, erkek tarafı ise mum ve kibritle davet etmektedir (Altun, 2004: 263). Diğer taraftan evlilikle ilgili âdetlerde de kibritle ilgili inanış ve uygulamalara rastlanır. İstanbul'da gelin, erkek evine geldikten sonra üç ay boyunca ocakta ateş yakılır, ateşin sönmesi durumunda ateşin kibritle yakılması uğursuzluk olarak görülür (Ataman, 1992: 47). Merzifon'da gelinin çeyizi sandığa yerleştirilirken gelin gittiği evin ocağını tüttürsün diye gelin sandığı içine kibrit konulur (Serdaroğlu, 2018: 46). Samsun Çarşamba'da gelinin ve damadın kismetinin kapanmaması için imam nikâhı kıyılırken kibrit kutusu açıp kapatma ritüeli gerçekleştirilir. Buna göre öncelikle kibrit kutusu açılır, gelin ve damat kibrit kutusunun üzerinden geçirildikten sonra kutu tekrar kapatılır (Yıldırım, 2019: 224). Bu uygulamanın bir benzeri Van havzasında eşlerin birbirine bağlanması için yapılır. Kapının bir tarafına kibrit kutusunun içi, bir tarafına da kibrit kutusunun dışı konulur. Kadın ve erkek kapıdan geçtikten sonra kibritin içi dışına geçirilir. Bu şekilde eşlerin birbirine bağlandığına inanılır. Burada kibritin içi ve dışı birbirinden ayrılırsa kadın ve erkeğin de ayrılacağı düşünülür. Göstergelerin fiziksel olarak muhatabına benzediği veya benzetilmeye çalışıldığı durumlarda, toplum tarafından nesnelere bilinçli olarak anlamlar yüklenir ve ritüellerde bu durum belirleyici olur. Bu iki örnekte olduğu gibi kibrit kutusunun içi ve dışı ile kadın ve erkek arasında bir bağ kurulduğu görülmektedir (Ergöz, 2023: 1216).

Halk kültüründe kibritin büyü ve nazardan korunma aracı olarak da kullanıldığı görülür. Kibritin kullanıldığı kibrit büyüünde; üzerinde nazar, büyü veya herhangi olumsuz durum taşıyıp taşımadığını öğrenmek isteyen kişiler bir tabak suya birkaç kez tükürürler, ardından suyun içine iki kibrit çöpü atarlar. Kibritlerin suyun üzerinde üst üste gelmesi o kişide büyü veya nazar olduğuna, kibritlerin uçlarının birbirine değmesi ise büyüün yapıp tutmadığına işaret eder. Yine insan hayatının geçiş dönemlerinden biri olan doğum öncesinde hamile kadının bebeğinin cinsiyetini belirlemek için başının üstünden kibrit kutusu atılır. Kutunun üstü gelirse oğlu olacağına, kutunun altı gelirse de kızı olacağına inanılır (URL-4). Kibrit nazardan korunmak için yapılan uygulamalarda kullanılan araçlardan biridir. Isparta'nın Çandır köyünde nazardan korunmak için kişilerin başında kibrit çöpü kırılır (Ayhan, 2013: 133). Ahıska Türkleri süt veren hayvanı nazardan korumak için süt verilen kabın üzerinde kibrit yakarlar (Eşmeli ve Ethem, 2018: 341). Benzer şekilde Anadolu'da ineğe nazar değdiğinde biber, süpürge çöpü, iplik, kömür, örümcek ağı vb. malzemeler nazar değen kişiye ait bir nesneyle birlikte yakılır (Aça, 2018: 33).

Yine Anadolu'da ölüm âdetleri çevresinde yapılan ritüellerde kibritle ilgili de birtakım inanış ve uygulamaların olduğu görülür. Örneğin Kastamonu Tosya'da vefat eden kişinin çırası ve kibriti fakir birine verilir veya cenaze evine

gelenlere ekmekle birlikte çıra ve kibrit ikram edilir. Bu çıranın ve kibritin ölen kişinin mezarına ışık olacağına inanılır (Karabüber, 2017: 119-120). Anadolu’da aynı kibritle üç sigara yakıldığında yakan kişinin karısının öleceğine dair bir inanış da vardır (Güçlü, 1995: 34). Tosya’da kibrit kutusu yere düştüğünde kutu dik gelirse misafirin geleceğine inanılır (Karabüber, 2017: 229). Balıkesir Burhaniye’de ateşi kibritle yakmak bir çeşit uğur olarak görülür ve gün boyunca kişinin işlerinin iyi gideceği düşünülür (Kumartaşlıoğlu, 2012: 400). Anadolu’nun birçok yerinde akşamları kibrit ve ateş vermek uğursuzluk olarak görüldüğü gibi Azerbaycan’da da Nevruz günü kibrit ve gaz ocağı gibi ateşle ilgili araçların başkalarına verilmesi iyi karşılanmaz (Alptekin, 2000: 60).

Çocuk Oyunlarında Kibrit ve Kibrit Kutusunun Kullanımı

Bir dönem kibrit kutularıyla ve çöpleriyle oynanan oyunlar çocuklar arasında çok popüler olmuş kibrit çöpleri ve kutuları Anadolu’da geleneksel oyunların ana malzemesini oluşturmuştur. Ayrıca farklı markalara ait kibrit kutularını biriktirmek çocuklar arasında âdeta bir yarış hâline gelmiştir. Kimsede olmayan kutuya sahip olmak bir ayrıcalık olarak görülmüştür. Genellikle bu oyunlarda *Malazlar*, *Tekel*, *Kav* ve *Yak* markalarının kibrit kutuları kullanılmıştır. Ayrıca üzerinde ağaç, orman, Hacivat ve Karagöz resimleri gibi çeşitli resim ve figürlerin olduğu kutuların tercih edildiği bu oyunlarda kibrit kutuları önemli bir oyun aracıdır. Trabzon’da masanın ortasına bir bardak konulur ve oyuncular masanın her iki tarafına geçerler. Oyuncular önceden temin ettikleri kibrit kutusuna başparmaklarıyla vururlar. Amaç kibrit kutusunu bardağın içine düşürmektir. En fazla kutu düşüren oyuncu en çok sayıyı alır ve birinci olur (Keleş, 2018: 188). Tokat’ta kibrit kutuları kullanılarak *bom oyunu* oynanır. Bu oyun için kibrit kutularının yüzleri kesilir. Oyunculardan ilki belirlediği kâğıdı yüksek bir yerden aşağı bırakır. Ardından ikinci oyuncu aynı yerden kendi kâğıdını aşağı atar. Atılan kâğıt yerdeki kâğıdın üzerine veya çevresine düşerse *bom* diye bağırılır ve yerdeki kâğıtlar atışı yapan kişinin olur. Oyun bu şekilde birkaç kez tekrarlanarak oynanır (Beyazıt, 2019: 282). Bu oyunun dışında Tokat’ta gençlerin oynadığı *Hırsız-Jandarma* olarak da adlandırılan bir kibrit oyunu daha vardır.¹

Halk Hekimliğinde Kibritin Kullanımı

Halk hekimliği birtakım geleneksel yöntem ve ilaçlarla hastalıkları sağaltma olarak adlandırılmaktadır. Halk hekimliğinin kökeni Eski Türklerde Şamanizm inancına kadar uzanmaktadır. Günümüzde henüz yeni “alternatif tıp” veya “tamamlayıcı tıp” olarak kabul görmeye başlayan halk hekimliği, Anadolu insanının asırlar boyunca edinmiş olduğu deneyimin bir sonucu olarak başvurduğu bir

uygulama olmuştur (İrmak, 2018: 66). Anadolu’da göbek düşmesi tedavisinde kibrit çöplerinden yararlanılmaktadır. Göbeği düşen hastanın karnına bir parça ekmek içine yerleştirilmiş bir adet kibrit çöpü konulur. Kibrit yakıldıktan sonra üzerine bir bardak yerleştirilir ve bardak bir müddet bekletilir. Bu uygulama ile göbek düşmesi tedavi edilir (Polat, 1995: 53). Benzer bir uygulama Balıkesir’de çocuğu olmayan kadınların bel açıklığını gidermek için de yapılır. Bel açıklığını gidermek için bir kibrit yakılır ve çömlek içinde bekletilir. Buhar çıkmadan sıcaklığı kadının beline vurulur ve daha sonra da çekilir (Yaşar, 2008, 43-44). Diyarbakır’da kulak ağrısına çözüm bulmak için bir çay kaşığı zeytinyağı yanan kibritte ısıtılıp kulağa damlatılır (Değer ve Beysanoğlu 1992: 46). Bu uygulamalardaki amaç kibritin yanıcı özelliğinden yararlanarak ortaya çıkan ısının tedavide kullanılmasıdır. Kibrit göbek düşmesi dışında başka hastalıkların da tedavisinde kullanılır ve bunlarda kibritin diğer özelliklerinden yararlanır. Safranbolu’da istenmeyen gebeliklerde sabun, kil, ebeğümeci ve kibrit çöpü rahme yerleştirilerek gebelik sonlandırılır (Akbulut, 2002: 4-5). Erzurum’da da kibrit taşları bağlanarak rahim ağzına konulur (Başar, 1972: 88). Van’da gebeliğe son vermek için kibritin ucundaki madde su ile karıştırılıp içilir (Şevli, 2023: 90). Erdemli’de akrep ve arı sokmalarında kibritten yararlanır. Her iki durumda da sokulan bölgeye kibritin ucundaki kükürtlü madde sürülür (Çetinel, 2019: 109-111). Diyarbakır’da da akrep zehirlenmelerinde akrebin soktuğu yere para konulur ve paranın etrafı kibritle yakılarak zehrin toplanması sağlanır (Uman, 2023: 36).

Bingöl’de de siğili tedavi etmek için kibritin ucu ıslatılır ve burası siğilin olduğu bölgeye sürülür (Eprem, 2019: 92). Benzer bir şekilde Hayat Dört Yol’da itdirseğini tedavi etmek kibrit kullanılır (Ünal, 2019: 48). Çankırı’da siğil tedavisinde büyüsel tedavi yöntemleri doğrultusunda kibrit kutusundan yararlanır. “Elinde siğil çıkan kişi bulgur pilavı pişirir. Bir sofraya serilir ve bulgur pilavını yemeye başlar. Bulgur pilavını yerken sofraya bezine düşen bulgur taneleri alınır, üzerine üç İhlas ile bir Fatıha okunduktan sonra bu bulgur taneleri bir kibrit kutusuna konur.” Kibrit kutusu içindeki bulgur taneleri siğilin de kuruyacağına inanılır (Berber, 2021: 73). Şanlıurfa’da saçkıranı tedavi etmek için kibrit çubuklarının ucu, sarımsak ve tuz birlikte dövülerek saçkıran olan bölgeye sürülür. Egzamayı tedavi etmek için de kibrit çubuğu, vazelin, sabun ve barut anne sütüyle karıştırılıp hazırlanan karışım egzamanın üzerine uygulanır (Dağ, 2019: 73). Kibritle yapılan bu uygulamalarda da kibritin ucundaki yanıcı özellik gösteren kimyasal maddeden yararlanır. Dolayısıyla gerçekçi (akılcı) yöntemlerle yapılan uygulamalarda kibritin hem ısı verici/yanıcı, hem de ucundaki kükürt özelliğinden yararlanır.

Halk hekimliği tedavilerinde kibrit, gerçekçi (akılcı) yöntemlerinin yanı sıra büyüsel tedavide de kullanılmıştır.

¹ Oyunla ilgili ayrıntılı bilgi için: Durmuş Beyazıt, *Karacaören Monografisi (Tokat İli Başçiflik İlçesi)*, Yayınlanmamış Yüksek

Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s.285

Gümüşhane'nin Torul ilçesinde gözde arpacık çıktığında arpacığın olmadığı göze bir kibrit çöpü konulur. Bu şekilde arpacıklı gözün iyileşeceğine inanılır (Üçüncü, 2019: 168). Bu uygulamanın bir benzeri Manavgat'ta uçuk tedavisi için yapılır. Dudağı uçuklayan kişi yanan kibriti dudağına yaklaştırarak uçuğu korkutursa uçuğun geçeceğine inanılır (Şimşek, 2013: 459). İnsanlar tarihin en eski devirlerinden itibaren kötü ruhların felaket getirdiğine ve hastalık yaptığına inanmışlardır. Bu bakımdan kötü ruhların zararlı etkilerinden korunmak veya kurtulmak için çeşitli uygulamalara başvurmuşlar, bu doğrultuda ruhları memnun etmeye ya da korkutup kaçırılmaya çalışmışlardır. Burada sözü edilen uygulamalarda kibritin yakıcı özelliğinden yararlanarak kötü ruhların korkutulup kaçırılması ve bu şekilde hastalıkların tedavi edilmesi amaçlanmıştır.

Bilmecelerde Kibritin Kullanımı

Kibrit gerek çöp sayısı bakımından gerekse rengi bakımından bilmecelerin konusu hâline gelmiştir. Kibrit, bilmece sorulurken kişilere ipucu vermek veya onları şaşırmak için kullanılan mendil, ip, sopa vb. nesnelere biridir. Kibrit bu manada bir araç özelliği göstermesinin yanı sıra eşyalarla ve araçlarla ilgili bilmece grubu içinde sıkça sorulan bilmece çeşitlerinden biridir. Örneğin benim bin koyunum var/ hep karabaş hep karabaş (Melikoğlu, 2018: 134), benim kırk tane çocuğum var/hepsi bir yastıkta yatar, çıt çıtı Naci/ pıt pıtı Naci /kırmızı leylek/ kara kutu Naci, kırk kızım var/ başı kara kara, kırk tane çocuğum var/başları kırmızı kırmızı, bir tabutun içinde kırk ölü, benim kırk tane oğlum var/kırkının da başında şapkası var (Tarçın, 2015: 208, 270, 370, 427) bilmecelerinin cevabı kibrittir.

Kültürel Mirasın Aktarılmasına Kibrit Kutularının Rolü

Kibritin kültürel manadaki en önemli işlevlerinden biri de kibrit kutuları üzerine çizilen veya resmedilen kültürel unsurlardır. Kibrit kutuları üzerinde somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras ürünlerinin görsellerine yer verilmiştir. Tematik olarak kültürel miras örneklerine yer veren kibrit kutularında somut kültürel miras ürünlerinin fotoğrafik öğeleri sunulmuştur. Somut olmayan kültür mirası konu edinen görsellerde ise stilize edilmiş çizimlere yer verilmiştir. Bazı kibrit kutularında sadece görsel unsurlar kullanılmıştır. Bazılarının ise bir yüzünde kültürel değerlerle ilgili bir görsel, diğer yüzünde ise o görselle ilgili bilgi/açıklama yer almıştır. *Çıra* ve *Kav* markaları, farklı tarihlerde ürettikleri kibrit kutuları üzerinde Karagöz ve Gölge Oyunu karakterlerinin çizimlerini görsel olarak kullanmıştır. Bu kutuların hiçbirinde oyunların tarihiyle ilgili hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. 1980'lerde *Kav* markasının ürettiği on üç adetten oluşan kibrit serisinde Karagöz, Hacivat, Tuzsuz Deli Bekir, Baba Himmet, Arnavut, Beberuhi, Ayvaz Serkis, Çelebi, Acemi, Zenne, Arap ve Tiryaki karakterleri yer almıştır. Bunlardan Tiryaki sarı fon üzerine, diğerleri ise beyaz fon üzerine çizilmiştir. *Çıra* markası ise anma pulu yöntemi ile yeşil fon üzerinde Karagöz figürünü kullanmıştır. Karagöz ve Orta Oyunu

dışında farklı markalara ait kibrit serilerinde kültürel mirasın diğer örnekleri de sunulmuştur. Kibrit kutuları üzerinde camilerin, çeşmelerin, tapınak ve çeşitli tarihî mekânların ve doğal güzelliklerin görsellerine yer verilmiştir. Geleneksel kadın figürleri de minyatür yöntemi ile kibrit kutuları üzerinde yerlerini almıştır (Yiğit, 2022: 93).

Resim 5: Gölge Oyunu Kibrit Kutusu (URL-5)

Resim 6: Yöresel Kadın Başlıklı Kibrit Kutusu (URL-6)

SONUÇ

Kibrit, ateşin bulunuşundan sonra insanlığın önemli icatlarından biri olmuştur. İlkel insanlardan itibaren ateşi elde etmek için çeşitli yöntemler geliştirilmiş 1908’de kibritin icat edilmesiyle insanların önemli bir ihtiyacı giderilmiştir. Kibritin Türkiye sanayisine ve piyasasına dâhil olmasından sonra kibrit önce ateşleme ihtiyacını gidermek için kullanılmış sonraları ise kültürel bir araç hâline dönüşmüştür. Türk halk kültürünün birçok alanında halk hekimliğinde, çocuk oyunlarında, halk inanışlarında ve ritüellerinde kibrit kutusu ve kibrit çöpü kullanılmıştır. Doğum, evlilik ve ölüm başta olmak üzere hayatın üç önemli aşamasında kibritle ilgili inanışlar ve uygulamalar yer almakta, nazar ve büyüyle ilgili ritüellerin gerçekleştirilmesinde kibritten yararlanılmaktadır. Ayrıca kibrit deyimlere ve bilmecelere de konu olmuştur.

Zamanla kibrite olan ihtiyacın azalması onun değerini azaltmamış bilhassa bazı koleksiyoncuları kibrit kutusu biriktirmeye yapmaya sevketmiştir. Özellikle üzerinde çeşitli kültürel figürlerin yer aldığı kibrit kutuları koleksiyoncuların koleksiyonunda yerini almıştır. Ayrıca bu figürlerin yer aldığı kibrit kutuları, kültürel mirasın başka toplumlara tanıtılmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlevi de yerine getirmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada; ilk olarak insanoğlunun ısınma ve pişirme ihtiyacını giderme çabasının bir sonucu olarak üretilen kibritin, zamanla ihtiyacın ötesine geçerek nasıl kültürel bir nesne hâline geldiği ve ayrıca geçmişten günümüze Türk halk kültüründeki yansımalarının ne denli zengin olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abdurrezzak, A. O. (2021), “Kötü Ruhtan Kaçınma, Korunma ve Sağlık Uygulamaları: Kızık Halk İnançları Örneği.”. Halk Kültüründe Sağlık. Ed. Ömür Ceylan. İstanbul: Motif Vakfı Yayınları, 133-152.
- Aça, M. (2018), “Doğu Karadeniz Haycancıları ve Çobanların Geleneksel Veterinerlik Uygulamalarına Dönük Tespit ve Değerlendirmeler”, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri (Gelenek, Görenek ve İnançlar), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 25-45.
- Akbulut, S. (2002), “Karabük İli Safranbolu ilçesindeki Doğum Âdet ve İnanmalar”, Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1999, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1-16.
- Ataman, S. Y. (1992), Eski Türk Dügünleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ayhan, C. (2013), “Çandır Köyü Monografisi” Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Aytekin, Ş. (2023), “Karaman Halk İnanışları ve Uygulamaları”, Yüksek Lisans Tezi, Karaman.
- Ayverdi, İ. (2010), Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, İstanbul.
- Başar, Z. (1972), Erzurum’da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Berber, Ş. (2023), “Çankırı’da Geleneksel Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı.
- Beyazıt, D. (2019), “Karacaören Monografisi (Tokat İli Başçıftlık İlçesi)”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çağbayır, Y. (2017), Ötüken Türkçe Sözlük, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çetinel, E. (2019), “Erdemli’de Halk Hekimliği Uygulamaları ve İnanışları”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Değer, M.; Beysanoğlu, Ş. (1992), Diyarbakır Folklorunda Halk Hekimliği, Ankara: San Matbaası.
- Deniz, Ö.; İmamoğlu, H. V. (2016), “Sinop Kibrit Fabrikası”, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı 2: 99-110.
- Devellioğlu, F. (2003), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Yayına Haz. Aydın Sami Güneyçal, Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- Eprem, M. (2019), “Bingöl Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ.
- Erdoğan, D. (2012), “Küçükçekmece Osmanlı Kibrit Fabrikası’nın Endüstri Mirası Olarak Koruma ve Yeniden Kullanım Önerisi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ergöz, R. (2023), “Van Gölü Havzası Halk İnanışlarında Kapı ve Eşik”, Folklor Akademi Dergisi, 6:3, 1208-1230.
- Ergun, P. (2019), Sibiryâ Türklerin Destanlarında İyeler, Konya: Kömen Yayınları
- Eryaman, A. (2023), “Mebuslar Kibrit İnhisarı Hakkında Ne Düşünüyorlardı? TBMM’ye Yansıyan Cereyanlar (1924-1943)”, Soba Kömür, Kibrit, Kar Kış Kitabı. Ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 415-446.
- Eşmeli, İ.; Ethem, M. (2018), “Ahıska Türklerinin Günlük Hayatla İlgili Bazı Halk İnanışları (Denizli Örneği)”, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17:34, 325-346.
- Dağ, M. (2019), “Şanlıurfa (Merkez) İli Halk Hekimliği Araştırması”, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Güçlü, F. (1995), Orta Anadolu’da Batıl İnanışlar, Ankara: Edebiyat Kitabevi.
- İnan, A. (2000), Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İrmak, Y. (2018), “Bingöl Halk Hekimliği”, Bingöl Araştırmaları Dergisi, 5:1, 49-74.
- Karabüber, T. (2017), “Tosya Halk İnanışları”, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı.
- Kumartaşoğlu, S. (2012), “Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültürü”, Doktora Tezi, Balıkesir.
- Melikoğlu, A. (2018), “Giresun İli Halkbilim Monografisi”, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.
- Polat, H. H. (1995), Sivas Ulaş’ta Halk Hekimliği Uygulamaları, Ankara: Ürün Yayınları.
- Sağlamtimur, H. (2023), “Adıyaman’da Başlayan Kibrit Tutkusu ve Koleksiyonerliği.” Soba Kömür, Kibrit, Kar Kış Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 507-536.
- Serdaroğlu, Ö. F. (2018), “Merzifon ve Çevresindeki Halk İnanışları Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Şemseddin S. (2018), Kâmûs-ı Türkî, Haz. Reşit Gündoğdu vd., İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Şevli, D. (2023), “Uygulamalar Halk Bilimi Bağlamında Van ve Çevresinde Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ.
- Şimşek, A. (2013), “Manavgat Yöresi Halk İnanışları”, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Tan, B. (2023), “Osmanlı Matbuatında Kibrit”, Soba Kömür, Kibrit, Kar Kış Kitabı, Ed. Emine Gürsoy Naskali, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 537-556.
- Türkçe Sözlük. (1998), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçak, S. (2007), “Ergani’de Eski Türk İnançlarının İzleri ve Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Uman, T. (2023), “Diyarbakır Merkez ve Çevresi (İlçeleri) Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Batman.
- Üçüncü, M. (2019), “Gümüşhane’nin Torul İlçesi Cizere Köyleri Monografisi”, Yüksek Lisans Tezi, Ordu.
- Ünal, Ö. (2019), “Hatay’ın Dörtöyl İlçesinde Halk Hekimliği”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yaşar, H. (2008), “Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler”, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Yıldırım, Z. (2019), “Dünden Bugüne Samsun-Çarşamba İlçesinde Geçiş Dönemleri (Doğum- Evlenme- Ölüm, Sünnet-Askerlik- Hac)”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Yiğit, N. (2022), “Arkeolojik Metodoloji’nin Endüstriyel Arkeoloji Bağlamında Haluk Sağlatimur Kibrit Kutusu Koleksiyonuna Uygulanması”, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Zakirova, İ. (2018), “Halk Hayatında Ebeler”, 9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kngresi Bildirileri (Gelenek, Görenek ve İnançlar), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 381-390.
- URL-1: https://www.kitantik.com/product/VINTAGE-KIBRITLIK-KIBRIT-KUTUSU-ORTUSU_1br9qfyl1gs9kki10pb. (08.02.2024).
- URL-2: <https://10marifet.org/etiket/kibrit-kilifi/>. (08.02.2024).
- URL-3: <https://benimmuzayedem.com/urun/5735073/islemeli-gumus-kibrit-kutusu-kabi-900-ayar-24-43-gr>.
- URL-4: [https://cms.hacibayram.edu.tr/api/files/1/Hac%C4%B1bayram%20AHBV/thbmer\(tr-TR\)/Tu%CC%88rkiye'de%202004%20Y%C4%B1%C4%B1nda%20Yas%CC%A7ayan%20Halk%20I%CC%87nan%C4%B1s%C4%A7lar%C4%B1.pdf](https://cms.hacibayram.edu.tr/api/files/1/Hac%C4%B1bayram%20AHBV/thbmer(tr-TR)/Tu%CC%88rkiye'de%202004%20Y%C4%B1%C4%B1nda%20Yas%CC%A7ayan%20Halk%20I%CC%87nan%C4%B1s%C4%A7lar%C4%B1.pdf). (08.02.2024).

URL-5: <https://www.milligazete.com.tr/haber/1662868/25-bin-kibrit-kutusuyla-gecmise-yolculuk>. (08.02.2024).
URL-6: <https://www.dakupa.org/malazlar-kibrit>. (08.02.2024).

EXTENDED ABSTRACT

The match has been one of the most important discoveries in human history after the discovery of fire. Since primitive times, people have felt the need to cook the animals they hunted and various foods they collected. However, the human need for protection from the cold and warmth led humans to find fire. The sparks created by rubbing two objects together caused fire to emerge. Over time, the technique of obtaining fire has improved, and technological advances and developments have made it easier to obtain fire. After discoveries and experiences, matches were developed. Matches, which began to be used among the Turks since the Ottoman period, became a business field and industry after a while, and various factories were opened. Matches, which are a social and economic product with these aspects, started to become a cultural product among the Turks after a while. With its feature of burning matches, it is associated with the cult of fire and hearth in Turkish culture and is considered as a tool to scare away evil spirits. Matches were used symbolically to ensure the continuation of the marriage and to keep the stove burning. The match consists of two parts, inner and outer, which complete each other, representing men and women, and various rituals were performed within this framework. Matches are a cultural product that we encounter in many fields, from folk beliefs to folk medicine, from game culture to riddle tradition. The matchstick, its box and the chemical substance on its tip have become cultural elements. Matchsticks have been used in the treatment of various diseases and have shown the characteristics of a therapeutic object in line with realistic and magical treatment methods. In times when modern medicine had not yet developed, women used matchsticks to get rid of unwanted pregnancies. Matchstick used internally and externally; It has been beneficial in the treatment of many diseases, especially jock itch, warts, navel loss, lumbar discolouration, earache, scorpion and snake bites. Matchsticks and matchboxes were used in the games played by children and adults. In this sense, matches can be considered as one of the traditional game tools. Due to its similarity in shape, kibrit kebab, one of the unique dishes of Turkish culinary culture, took its name from the match. In riddles, matches have sometimes been a tool to introduce the riddle and sometimes have been directly one of the answer elements in the riddle. Matchboxes have played an important role in transferring cultural heritage. Various paintings and drawings on it have played an important role in introducing and keeping Turkish culture alive. Although the need for matches has decreased today, matches have gained a place in the cultural memory of the Turkish people. Matches, which were initially given as gifts and kept because of the pictures on them, became a collection item for those interested in time. Matches are one of the tools used to protect against the evil eye. Matchsticks are also used in rituals to protect people and animals from the evil eye. It is thought that the match consists of two parts, inner and outer, and complement each other, male and female. Matches were used as a magic element to bind men and women together. Similarly, since it is a fire-related product that enables lighting matches, it was considered as a means of intimidation. Those who wanted to protect themselves from various evil beings kept matches on them. Matches were used in ceremonies related to death. In order to send the soul of the deceased, his matchbox, along with the belongings of the deceased, were given to those in need. The way and angle of the match falling was perceived as a harbinger of the guest. Matches, which are a part of wedding traditions and rituals, are also indispensable in dowry. Matches, which are associated with earning a living, continuation of marriage, and keeping the stove burning, were used in dowry for these purposes. From this study, the cultural value of matches, which is a product that makes human life easier in practice, has been revealed. The perception of matches in the eyes and minds of Turkish people is given, and the function of matches in memories, rituals and beliefs is given.